

ประสบการณ์ผู้ใช้กับการใช้และการเข้าถึงความรู้พิธีบายศรีสู่ขวัญ

วิศปดัย ชัยช่วย¹, ก้องพิพัฒน์ กองคำ², สุวรรณี ห้วยหงษ์ทอง¹, กันยารัตน์ เครือเขิน^{1,3}

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้เกี่ยวกับการใช้และการเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญในด้านประสบการณ์การใช้และพฤติกรรมเข้าถึงความรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ใช้ทั้งที่เป็นนักวิชาการ และนักปฏิบัติ จำนวน 16 คน ตามพฤติกรรมสารสนเทศของ Wilson ผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีวัตถุประสงค์ในการใช้ความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญแตกต่างตามบทบาทหน้าที่ ทำให้มีประสบการณ์ในการเลือกแหล่งและทรัพยากรสารสนเทศแตกต่างกันไปตามลักษณะการใช้และบทบาทหน้าที่ของผู้ใช้ แต่แหล่งสารสนเทศที่เป็นที่นิยมได้แก่ แหล่งสารสนเทศประเภทบุคคล ทั้งที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงเหตุการณ์สถานที่ เช่น งานเทศกาลที่มีการบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น แต่สิ่งที่เหมือนกันคือความถี่ในการใช้ที่ผู้ใช้ทุกคนมีรูปแบบการใช้งานที่เป็นครั้งคราว ไม่เป็นประจำ ตามภารกิจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น

คำสำคัญ: บายศรีสู่ขวัญ, ประสบการณ์ผู้ใช้, พฤติกรรมสารสนเทศ

(Received: 29 October 2024; Revised: 15 April 2025; Accepted: 29 April 2025)

¹ สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

³ Corresponding author

User experience for using and accessing Bai Sri Su Kwan ceremony knowledge

Vispat Chaichuay¹, Kongpipat Kongkham², Suwannee Hoaihongthong¹, Kanyarat Kwiecien^{1,3}

Abstract

This study aims to investigate user behavior regarding the use and access to knowledge about the Bai Sri Su Kwan ceremony in terms of usage experience and knowledge access behavior. Data were collected through in-depth interviews with 16 users, both academics and practitioners, based on Wilson's information behavior model. The interview results revealed that the primary informants had different purposes for using knowledge about the Bai Sri Su Kwan ceremony according to their roles and responsibilities, leading to variations in the sources and information resources chosen by users based on their usage characteristics and roles. However, the popular information sources included personal sources such as experts, local sages, or social media, as well as event locations like festivals where the Bai Sri Su Kwan ceremony is performed. The commonality among all users was the infrequent usage pattern, which was not regular but occurred according to the assigned tasks.

Keywords: Bai Sri Su Kwan, User experience, Information behavior

¹ Information Science Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

¹ Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

³ Corresponding author

บทนำ

มรดกทางวัฒนธรรม เป็นการแสดงออกถึงความรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ชนรุ่นหลังสามารถนำความรู้นั้นมาสร้างสรรค์บริการ ผลิตภัณฑ์ หรือนวัตกรรมใหม่ เพื่อพัฒนาต่อยอดเศรษฐกิจให้มีศักยภาพในการแข่งขันกับนานาชาติประเทศ ซึ่งเป็นแนวคิดของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ที่มุ่งเน้นการประยุกต์ความรู้ การสร้างสรรคงาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา โดยเชื่อมโยงกับความรู้ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ร่วมกับความรู้ทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่มาสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินทรัพย์นั้น ๆ ได้ ซึ่งประเทศไทยเอง ได้ให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิตการผลิตบนพื้นฐานของการใช้ภูมิปัญญาและพัฒนานวัตกรรม เพื่อสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (Rodrigues & Lopes, 2022)

จากความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ประเทศต่าง ๆ ต่างพยายามอนุรักษ์ และสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมทั้งของชาติ และของโลกเหล่านั้นให้คงอยู่ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ได้ประกาศอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ขึ้นในปีพ.ศ. 2546 โดยวัตถุประสงค์หลักของอนุสัญญาดังกล่าวคือ เพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การได้รับการยอมรับการพินมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคล เพื่อให้ท้องถิ่น ชาติ และนานาชาติตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และเกิดความชื่นชมร่วมกัน และเพื่อให้เกิดความร่วมมือและช่วยเหลือระหว่างประเทศในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (UNESCO, 2003) อย่างไรก็ตาม การสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ดีด้วย โดยสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต้องจัดการควบคู่กับมรดกทางวัฒนธรรมคือ สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม โดยสารสนเทศมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Information : CHI) หมายถึง สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นสารสนเทศของมรดกทางวัฒนธรรมเอง เช่น ชื่อ แนวคิด ผู้สร้างสรรค์ แหล่งผลิต เนื้อหาที่บันทึก รวมถึงสารสนเทศที่ใช้สำหรับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เช่น ข้อมูลประวัติความเป็นมา ข้อมูลการอนุรักษ์ เทคนิคการผลิต การจัดนิทรรศการ เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลายให้คงอยู่แล้ว ยังจะเป็นประโยชน์ต่อการนำมาค้นคว้าวิจัย ต่อยอดความรู้ และนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ และส่งต่อความรู้ไปยังชนรุ่นหลังต่อไป (Chaichuay, 2017)

พิธิบายศรีสู่ขวัญ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้รูปแบบหนึ่ง ใช้ในโอกาสการแสดง ความชื่นชมยินดี หรือการปลูกปลอบขวัญและกำลังใจให้เจ้าของขวัญจากญาติมิตรที่มาจัดพิธีสู่ขวัญให้ โดยพิธิบายศรีสู่ขวัญได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อของพราหมณ์ โดยการนำใบตองมาประดิษฐ์เป็นพานบายศรี เพราะมีความเชื่อว่า ใบตองนั้นเป็นของบริสุทธิ์ ไม่ทำให้อาหารแปดเปื้อน การอัญเชิญเครื่องสังเวศต่าง ๆ ตามความเชื่อของพราหมณ์ รูปลักษณะของพานบายศรีเป็นการจำลองเขาพระสุเมรุที่เป็นที่สถิตของ

พระอิสริยยศ รวมถึงพิธีการต่าง ๆ ที่ปรากฏในพิธีบายศรีสู่ขวัญ (Department of Cultural Promotion, 2022) พิธีบายศรีสู่ขวัญนับเป็นพิธีกรรมที่ทรงคุณค่า ทั้งในด้านตัวพิธีกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ถึงความดีงาม มีคุณค่าต่อตัวบุคคล และชุมชน สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองในวัฒนธรรมทางภาษา อีกทั้งยังคงไว้ซึ่งแบบแผนของชุมชน และความมีน้ำใจ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน

ถึงแม้ว่าพิธีบายศรีสู่ขวัญจะเป็นพิธีกรรมที่ทรงคุณค่า และแฝงไว้ด้วยความรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันพบว่า จำนวนผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญมีลดน้อยลง ดังนั้น หากได้มีการจัดการข้อมูลความรู้พิธีบายศรีสู่ขวัญที่เป็นระบบ จะช่วยอนุรักษ์และสงวนรักษาความรู้นี้ให้คงอยู่ได้ยาวนานขึ้น โดยประยุกต์วิธีการทางมนุษยศาสตร์ดิจิทัลมาใช้ในการสงวนรักษาความรู้ ภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมในหลากหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาเพื่อนำเทคโนโลยีความรู้เพื่ออธิบายความหมายของมรดกพื้นบ้านของบัลแกเรีย (Paneva-marinova et al., 2010) การพัฒนาออนโทโลยีเพื่อการค้นคืนสารสนเทศเชิงความหมายของเพลงพื้นบ้านในห้องสมุดดิจิทัล (Nisheva-Pavlova & Pavlov, 2012) สำหรับงานวิจัยจากทางกลุ่มประเทศในแถบเอเชีย พบงานวิจัยหลากหลายชื่อเรื่อง เช่น Kwiecien et al. (2021) ได้พัฒนามาตรฐานเมตาดาตาสำหรับการพรรณานิทานพื้นบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง Hoaihongthong and Kwiecien (2022) ได้พัฒนาออนโทโลยีสำหรับการพัฒนาระบบสืบค้นเชิงความหมายเกี่ยวกับวัฒนธรรมร่วมลุ่มน้ำโขง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาระบบสารสนเทศให้ประสบความสำเร็จ และสามารถใช้งานได้จริง จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับพฤติกรรมและประสบการณ์ของผู้ใช้ระบบสารสนเทศดังกล่าว ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือประสบการณ์ของผู้ใช้จะทำให้การออกแบบและพัฒนาระบบสอดคล้องกับการใช้งาน หรือความต้องการในการใช้งานระบบสารสนเทศ (Majid, Noor et al., 2010) โดยการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้เริ่มมีการพูดถึงตั้งแต่สมัยยุคอุตสาหกรรม ต่อมาอัลท ดิสนีย์ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช่มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบสวนสนุก โดยรับฟังเสียงของลูกค้า และคิดในมุมมองของลูกค้าเพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดี นำจดจำให้กับลูกค้าของสวนสนุกวอลท์ ดิสนีย์ ต่อมาในปี 1995 นักวิชาการการเรียนรู้อย่าง Norman and Nielsen ได้คิดคำว่า การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้เพื่อให้มีความหมายครอบคลุมทุกด้านของประสบการณ์บุคคลกับระบบ การออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้จึงหมายถึง กระบวนการในการออกแบบผลิตภัณฑ์หรือบริการทั้งที่อยู่ในรูปกายภาพ หรือดิจิทัลที่มีประโยชน์ ใช้งานง่าย และมีประโยชน์ต่อผู้ใช้งาน ตามประสบการณ์ที่แตกต่างกันของผู้ใช้ (Insri, 2023)

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสบการณ์ผู้ใช้ นิยมใช้ในหลากหลายวงการ ทั้งทางด้านวิชาการ การออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือการตลาด ซึ่งการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสบการณ์ผู้ใช่มีอยู่หลากหลายมิติ ทั้งมิติด้านทัศนคติกับพฤติกรรม โดยสอบถามเกี่ยวกับความรู้สึก ความต้องการ ทัศนคติ หรือแรงจูงใจต่าง ๆ เช่น งานวิจัย Daolomchan et al. (2021) ที่ศึกษาพฤติกรรมและการแสวงหาสารสนเทศของนักท่องเที่ยวไทย เจเนเรชั่นวาย เพื่อศึกษาถึงความต้องการและทัศนคติที่มีสารสนเทศที่สนับสนุนการท่องเที่ยว หรือ Tarsook

and Kwiecien (2021) ที่ศึกษาประสบการณ์ผู้ใช้และความต้องการของผู้ใช้บริการหออัตลักษณ์นครน่าน นอกจากนี้ ยังพบการศึกษาในมิติการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เช่น Chitiyaphol and Kwiecien (2023) ที่ศึกษาพฤติกรรมและการแสวงหาสารสนเทศเกี่ยวกับพระเครื่องที่ใช้เทคนิคในเชิงปริมาณเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติต่าง ๆ และมีดิบริบทการใช้งาน เพื่อกำหนดความคาดหวังสำหรับการโต้ตอบของผู้ใช้ เช่น งานวิจัยของ Atikij and Choemprayong (2017) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างงานสืบค้นกับอารมณ์ระหว่างการสืบค้นผ่าน Google เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับประสบการณ์ผู้ใช้สารสนเทศในสาขาความรู้ต่าง ๆ จะมีความแตกต่างไปตามแต่ละสาขา ดังนั้น ประสบการณ์ของผู้ใช้ความรู้บายศรีสู่ขวัญ จึงคาดเดาได้ว่า จะมีพฤติกรรมที่แตกต่างจากผู้ใช้อื่น ๆ

การทำความเข้าใจกับประสบการณ์ของผู้ใช้ จะทำให้การพัฒนาระบบมีความราบรื่น และได้รับการตอบรับในการใช้งานมากขึ้น เนื่องจากพัฒนาขึ้นมาจากความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้ ดังนั้น หากต้องการพัฒนาระบบสำหรับจัดการ หรือสงวนรักษาความรู้เกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญ ควรจะเริ่มจากการศึกษาประสบการณ์ของผู้ใช้ที่มีต่อการใช้อินเทอร์เน็ตและความรู้บายศรีสู่ขวัญ จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาประสบการณ์ของผู้ใช้เกี่ยวกับสารสนเทศและความรู้บายศรีสู่ขวัญ เพื่อนำมาพัฒนาระบบสืบค้นจัดเก็บและให้บริการความรู้บายศรีสู่ขวัญ เพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากความรู้บายศรีสู่ขวัญทั้งในเชิงวิชาการและการประยุกต์ใช้ในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อการพัฒนาสังคมฐานความรู้ของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาประสบการณ์ของผู้ใช้สารสนเทศเกี่ยวกับความรู้บายศรีสู่ขวัญ ในด้าน

- 1) ประสบการณ์การใช้ความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ
- 2) พฤติกรรมในการเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ
- 3) ปัญหาในการเข้าถึงความรู้บายศรีสู่ขวัญ
- 4) ความต้องการระบบสำหรับจัดการความรู้เกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญ

ขอบเขตและกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาประสบการณ์ผู้ใช้เกี่ยวกับการใช้และการเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญตามแนวคิดพฤติกรรมสารสนเทศ โดยมีขอบเขตและคำจำกัดความดังนี้

บายศรีสู่ขวัญ หมายถึง การสู่ขวัญ หรือ สูดขวัน เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและช่วงวัยต่าง ๆ ของคนอีสาน เพราะคนอีสานเชื่อว่า อวัยวะทุกส่วนในร่างกายแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรมสามารถมองเห็นได้ด้วยตา จับต้องได้ และส่วนที่เป็นนามธรรม เรียกว่า “ขวัญ” ซึ่งเป็นส่วนของร่างกาย

นับจากสะดือขึ้นมาถึงคอ เรียกว่า “ขวัญคิง” (คิง แปลว่า ลำตัว) สรุปแล้ว อวัยวะทุกส่วนของร่างกายล้วนแต่มีขวัญทั้งสิ้น โดยคนอีสานเชื่อว่า ความสำเร็จของคนขึ้นอยู่กับขวัญของคน ๆ นั้น และเชื่อว่าในโอกาสที่เกิดเหตุการณ์หรือจะมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิตของบุคคลในครอบครัว “ขวัญ” จึงเป็นกำลังใจเป็นสิริมงคลให้คน ๆ นั้น ได้รับความสุขความสำเร็จในการทำงาน ซึ่งโอกาสในที่จะทำพิธีสู่ขวัญมีเฉพาะโอกาสที่สำคัญเท่านั้น ได้แก่ การสู่ขวัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิต เช่น การสู่ขวัญเด็กเกิดใหม่ การสู่ขวัญนาค การสู่ขวัญกินดอง การสู่ขวัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนอาชีพ การเปลี่ยนถิ่นที่อยู่ หรือการเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพ การสู่ขวัญเกี่ยวกับทรัพย์สินต่าง ๆ เช่น การสู่ขวัญเอือน การสู่ขวัญลาน และการสู่ขวัญเกี่ยวกับการสมาคม ที่จะทำให้อาสาที่มีคนต่างถิ่นมาเยือน เช่น สู่ขวัญผู้มาเยือน เป็นต้น

ประสบการณ์ผู้ใช้ หมายถึง ประสบการณ์หรือผลลัพธ์จากการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบกับระบบ สินค้าหรือบริการในบริบทเฉพาะ โดยมีจุดเริ่มต้นคือก่อนที่จะเข้าใช้บริการ ระหว่างการใช้บริการ และหลังการใช้บริการซึ่งถือเป็นจุดสิ้นสุดของประสบการณ์ผู้ใช้ ประสบการณ์ผู้ใช้ได้รับการออกแบบจากสหสาขาวิชามากกว่าเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ โดยมีปัจจัยด้านจิตวิทยาหลอมรวมอยู่ด้วย

การใช้และเข้าถึงความรู้ หมายถึง การใช้และเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งมีรายละเอียดครอบคลุม 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ประสบการณ์การใช้ความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์การใช้ ความถี่ในการใช้ความรู้ แหล่งความรู้ และประเภทของความรู้ ที่ใช้แตกต่างกันตามบทบาท และหน้าที่ 2) พฤติกรรมการเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ ประกอบด้วย การกำหนดความต้องการสารสนเทศและความรู้ รวมถึงการกำหนดระดับเนื้อหา การกำหนดแหล่งความรู้ การสืบค้นความรู้ และการนำไปใช้ 3) ปัญหาการเข้าถึงความรู้ และ 4) ความต้องการระบบบริหารจัดการความรู้เกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญ

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาประสบการณ์ของผู้ใช้จำนวน 16 คน เกี่ยวกับการเข้าถึงและใช้ความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ ทั้งที่เป็นกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์ นักวิจัยและนักวิชาการ ที่มีผลงานการวิจัย หรือผลงานวิชาการเกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญ อย่างน้อย 1 เรื่อง และกลุ่มผู้รู้ท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ประกอบการเกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ ที่มีประสบการณ์ตรงอย่างน้อย 5 ปี ขึ้นไป

2. เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้สารสนเทศและความรู้บายศรีสู่ขวัญที่ผู้วิจัยได้พัฒนาแนวทางสัมภาษณ์ตามแนวคิดพฤติกรรมสารสนเทศของ Wilson (2000) โดยมีข้อคำถามครอบคลุมคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลหลัก พฤติกรรมการใช้ความรู้ การเข้าถึง ปัญหา และ

ความต้องการการเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่อธิบายคุณลักษณะและประสบการณ์ผู้ใช้ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาระบบสืบค้นสารสนเทศเชิงความหมายในอนาคต

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง ในระหว่างเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2566 โดยผู้วิจัยใช้เทคนิคการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบบอกต่อ (Snowball technique) เริ่มต้นจากการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักคนแรกที่มีชื่อเสียง หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ชัด ได้รับการยอมรับในเรื่องความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญ หลังจากนั้นจึงขอให้แนะนำผู้ให้ข้อมูลหลักท่านถัดไป ที่มีคุณลักษณะตรงตามเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนดไว้ โดยเหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบอกต่อเนื่องจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านบายศรีสู่ขวัญมีจำนวนน้อย และรู้จักเฉพาะกลุ่มผู้ที่สนใจในเรื่องบายศรีสู่ขวัญเท่านั้น โดยเฉพาะกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้รู้ท้องถิ่นที่มีจำนวนจำกัด ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์จนกว่าบรรลุถึงจุดอิ่มตัว (Saturation) รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักที่สัมภาษณ์ จำนวน 16 คน หลังจากนั้น

4. ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic induction) โดยการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาถอดเป็นคำสัมภาษณ์ ตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์และจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นที่รวบรวม สรุปความและตีความด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) และนำเสนอผลการวิจัยโดยการบรรยายเชิงคุณภาพ (Qualitative description) รวมกับการใช้แผนภาพเพื่อนำเสนอผลการศึกษา

ผลการศึกษา

สำหรับการนำเสนอผลการศึกษาในครั้งนี้ จะนำเสนอตามลำดับแนวคิดการเข้าถึงและการใช้ความรู้ดังนี้

1. ประสบการณ์การใช้ความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้ความรู้พิธีบายศรีสู่ขวัญ สามารถนำเสนอผลการศึกษาตามหัวข้อย่อย ได้แก่ วัตถุประสงค์การใช้ ความถี่ในการใช้ความรู้ แหล่งความรู้ และประเภทของความรู้ ที่ใช้แตกต่างกันตามบทบาท และหน้าที่

1.1 วัตถุประสงค์การใช้ความรู้บายศรีสู่ขวัญ

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีวัตถุประสงค์การใช้ความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญแตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ กล่าวคือ ผู้ใช้ที่เป็นนักวิชาการต้องการใช้ความรู้พิธีบายศรีสู่ขวัญเพื่อประกอบการทำงานวิชาการ เช่น การเขียนบทความ หนังสือ ตำรา งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องับประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งมักปรากฏความเชื่อเรื่องขวัญ และพิธีบายศรีสู่ขวัญ (P1, P2, P7, P8) ตลอดจนใช้สำหรับการสอน การถ่ายทอดความรู้ในวิชาที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ (P1, P2, P5) การสาธิตสอน พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำพานบายศรี (P2, P10, P11, P12) ผู้ใช้บางราย (P3, P6, P7, P11)

ใช้ความรู้เพื่อการออกแบบ การจัดงานศิลปะการแสดง ชุดฟ้อนรำ ดนตรีประกอบการแสดง ผู้ใช้ที่เป็น ภัณฑารักษ์ (P4) ใช้ในการจัดนิทรรศการหรือ กิจกรรมเสวนาเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ในสัปดาห์ อนุรักษ์มรดกไทย ผู้ใช้บางรายใช้ความรู้บายศรีสู่ขวัญเพื่อทำรายงาน หรือการสัมมนาในขณะที่ยังศึกษาอยู่ (P8, P9) รวมถึงมีผู้ใช้บางรายเคยใช้ความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญเพื่อประกอบอาชีพ หรือการจัดทำ พานบายศรีเพื่อเข้าประกวดแข่งขันที่เกี่ยวข้องกับบายศรีสู่ขวัญทั้งในระหว่างการศึกษา หรือภายหลังสำเร็จ การศึกษา (P11, P13, P14) ในขณะที่ผู้ใช้ที่มีประสบการณ์ 20 ปีขึ้นไป บางรายใช้สำหรับความรู้เกี่ยวกับ บายศรีสู่ขวัญเพื่อประกอบการตัดสินใจในการประกวดพานบายศรี การแสดง หรืองานศิลปวัฒนธรรม ที่ปรากฏ หรือเกี่ยวข้องกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ (P1, P3, P5) ผู้ใช้บางรายระบุว่า ได้ใช้ความรู้สำหรับการเรียบเรียง ทำเอกสาร แผ่นพับ ประกอบการประกวดพานบายศรี (P8, P9, P10) ซึ่งทุกทีมที่เข้าประกวดจะต้องจัดทำ เอกสารที่อธิบายหรือนำเสนอรายละเอียด แนวคิดการจัดทำบายศรีสู่ขวัญเพื่อประกอบการพิจารณาของ คณะกรรมการ สำหรับกลุ่มผู้รู้ท้องถิ่นมีประสบการณ์เกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป เริ่มสนใจ ในความรู้บายศรีสู่ขวัญจากการเห็นคนในครอบครัว หรือเพื่อนสนิทประกอบอาชีพเกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ และเกิดการซึมซาบ จึงเริ่มสนใจที่จะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง จนยึดเป็นอาชีพในการหาเลี้ยงตนเองจนปัจจุบัน (P11, P13)

1.2 ความถี่ในการใช้ความรู้บายศรีสู่ขวัญ

สำหรับผู้ใช้กลุ่มวิชาการทุกคน (P1-P10) มีความถี่การใช้ความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญเป็น ครั้งคราว โดยกลุ่มนักวิชาการจะใช้ความรู้เมื่อมีการกิจหน้าที่ กิจกรรม หรือมีงานที่เกี่ยวข้องกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ จึงจะเกิดการใช้ความรู้ ทั้งนี้ ความถี่ในการใช้ความรู้จะสัมพันธ์โดยตรงกับวัตถุประสงค์ การใช้ความรู้ เช่น เมื่อต้องบรรยายพิเศษ สอน หรือสาธิต กลุ่มนักวิชาการจะเตรียมเนื้อหาสาระ หรือตัวอย่างเกี่ยวกับพิธีบายศรี สู่ขวัญล่วงหน้าอย่างน้อย 1 สัปดาห์ (P2, P5, P10) หรือผู้ใช้กลุ่มนักวิชาการบางรายที่ต้องทำโครงการ หรือ นิทรรศการ จะใช้ความรู้ในช่วงของการเตรียมการ และดำเนินโครงการต่อเนื่องประมาณ 1 เดือน (P4) เมื่อสิ้นสุดโครงการหรือนิทรรศการ จะยุติและไม่ได้ใช้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้อีกต่อไป เช่นเดียวกับผู้ใช้ ที่กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาโท และปริญญาเอก ที่ระบุว่า ใช้ความรู้ในช่วงที่ได้รับการมอบหมายงานหรือ การบ้านจากอาจารย์ให้ไปศึกษาค้นคว้า เรียบเรียง หรือทำรายงานที่เกี่ยวข้องกับบายศรีสู่ขวัญในแต่ละ ภาคการศึกษา (P6, P8, P9) ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มผู้ใช้ที่เป็นกลุ่มผู้รู้ท้องถิ่นที่จะมีการใช้ความรู้พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นครั้งคราว เช่น เมื่อมีการประกวดการทำพานบายศรีสู่ขวัญ หรือมีงานบุญที่จำเป็นต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับ บายศรีสู่ขวัญ (P11, P13, P14) เป็นต้น

1.3 แหล่งความรู้ที่ใช้

ผู้ใช้ทุกท่านระบุตรงกันว่าได้ใช้แหล่งความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญจาก 4 แหล่ง คือ (1) แหล่ง สารสนเทศประเภทบุคคล เช่น ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ท้องถิ่น ครอบครัว เครือญาติ เพื่อน นักวิชาการ

คนอื่น ๆ รวมถึงตนเอง (2) แหล่งสารสนเทศประเภทสื่อดิจิทัล อินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคม (ไลน์, เฟซบุ๊ก, ยูทูบ) หรือฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ (3) แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบัน เช่น ห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศ พิพิธภัณฑ์สถาน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (4) แหล่งสารสนเทศประเภทเหตุการณ์และสถานที่ เช่น งานเทศกาล ประเพณีที่มีการบายศรีสู่ขวัญ บ้าน หรือชุมชนที่ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งความถี่ในการใช้แหล่งสารสนเทศแต่ละประเภทจะแตกต่างกันไปตามแต่ละบทบาทหน้าที่และอาชีพของผู้ใช้แต่ละกลุ่ม ดังนี้

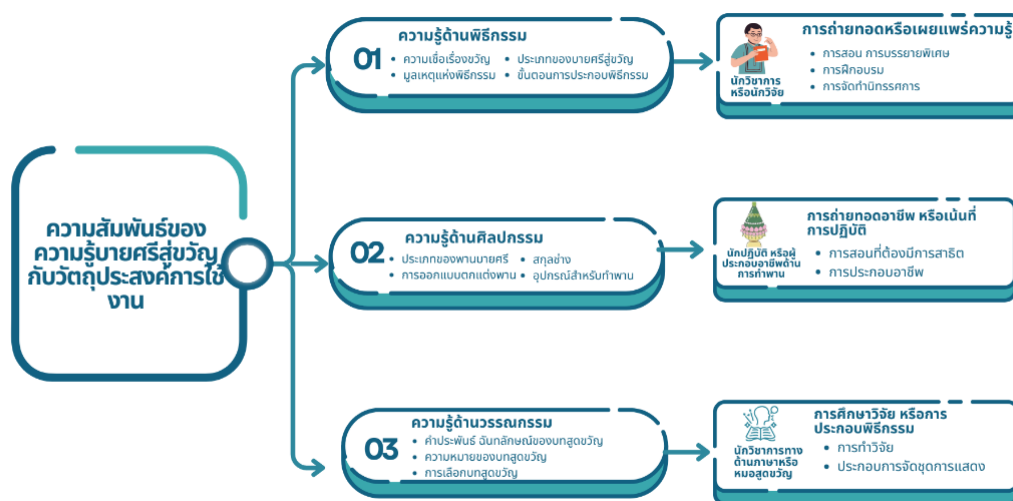
- ผู้ใช้ ที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป (P1, P2, P3) มักใช้ความรู้จากแหล่งบุคคล เนื่องจากมีโอกาสเคยได้พูดคุย เรียนรู้จากผู้รู้โดยตรง เช่น หมอสูดขวัญ ช่างทำพานบายศรี ญาติผู้ใหญ่ เห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่ง (P13) ระบุว่า “ได้ทำบายศรีตั้งแต่อายุ 12 ปี เพราะเห็นคุณย่าทำ แต่ไม่ได้ทำเป็นกิจลักษณะ เห็นแล้วก็ชอบ ก็เลยไปช่วยหีบช่วยจับ จนทำเป็นอาชีพ” ซึ่งในช่วงเวลานั้น อินเทอร์เน็ตยังไม่แพร่หลาย และการเข้าถึงความรู้ในแหล่งสถาบันต่าง ๆ ยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านระยะทางและช่วงเวลาในการให้บริการ รองลงมาคือ แหล่งสารสนเทศที่เป็นเหตุการณ์และสถานที่ เนื่องจากผู้ใช้ได้เข้าไปมีประสบการณ์ สังเกตหรือมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับพิธีบายศรีสู่ขวัญโดยตรง เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานเฉลิมฉลองต่าง ๆ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่ง (P5) ระบุว่า “ถ่ายเอกสาร ซื้อหนังสือ รวบรวมเอาไว้ใช้เอง เพราะไปหาที่ห้องสมุด บางทีก็หาไม่เจอ บางทีไปงานก็ถ่ายภาพเอาไว้ดู เก็บไว้ในเครื่อง ไม่ต้องไปขอคนอื่น”

- ขณะที่ผู้ใช้ที่มีประสบการณ์ 18-25 ปี (P4, P5, P6) เริ่มต้นหาความรู้จากแหล่งสถาบัน คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ศูนย์สารสนเทศ ในขณะที่ผู้ให้รายหนึ่งระบุว่า เริ่มต้นหาความรู้จากการเห็นเพื่อนทำ จึงไปหาซื้อหนังสือเกี่ยวกับบายศรีตามร้านหนังสือแล้วก็เอามาอ่าน เพื่อเพิ่มความรู้ (P11) จากนั้นจึงค่อยขยายไปยังแหล่งที่เป็นเหตุการณ์ สถานที่ บุคคล ตามลำดับ ส่วนแหล่งอินเทอร์เน็ต หรือสื่อดิจิทัลนั้น ใช้ประกอบการค้นหาเพิ่มเติม แต่ไม่ได้ใช้เป็นแหล่งสารสนเทศหลัก

- สำหรับผู้ใช้ ที่มีประสบการณ์ 15-16 ปี (P8, P9, P10, P11) ระบุว่า ปัจจุบันใช้ความรู้จากแหล่งอินเทอร์เน็ตหรือสื่อดิจิทัลเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายสังคมออนไลน์ เนื่องจาก มีกลุ่มในเฟซบุ๊ก หรือแพลตฟอร์มอื่น ๆ ที่รวบรวมหรือแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญเกิดขึ้น มีข้อมูลใหม่ ๆ ภาพ คลิป เป็นจำนวนมาก ซึ่งสะดวกกว่าการไปสืบค้นยังแหล่งสถาบัน หรือการสอบถามจากผู้รู้ที่หาได้ยากในปัจจุบัน ส่วนอีกหนึ่งแหล่งสารสนเทศที่ผู้ให้กลุ่มนี้เลือกใช้ คือ แหล่งสารสนเทศที่เป็นเหตุการณ์และสถานที่ เมื่อมีการแข่งขัน ประกวด พานบายศรี เช่น งานศิลปหัตถกรรม งานเทศกาลใหม่ และประเพณีผูกเสี่ยวงานบุญเดือนหก จังหวัดชัยภูมิ ที่จะมีพานบายศรี และช่างทำพานบายศรี มารวมตัวกันเป็นจำนวนมาก เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้พูดคุย ดิชมเกิดขึ้น สำหรับแหล่งที่เป็นสถาบัน เช่น ห้องสมุดนั้น ผู้ใช้ กลุ่มนี้ระบุว่า “นาน ๆ จะเข้าไปใช้สักครั้ง”

1.4 ความรู้ที่ใช้

ผู้ใช้ฯ ทั้งหมด กล่าวถึงความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญที่นำมาใช้ตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ แตกต่างกันไปตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของความรู้เกี่ยวกับวัสดุประสังค์การใช้งาน

1) **ความรู้ด้านพิธีกรรม** เป็นความรู้ที่เป็นหลักการ หรือความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องขวัญ มุลเหตุแห่งพิธีกรรม ประเภทของการบายศรีสู่ขวัญ ขั้นตอน การประกอบพิธีกรรม ซึ่งผู้รู้ระบุว่านำมาใช้ เพื่อการสอน การบรรยายพิเศษ หรือการฝึกอบรมให้กับผู้ที่สนใจ (P1, P2, P5) ตลอดจน การนำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับการจัดทำการแสดง ดนตรี นาฏศิลป์ (P3, P6, P7) รวมถึงการนำมาใช้ จัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ (P4)

2) **ความรู้ด้านศิลปกรรม** เป็นความรู้เกี่ยวกับการจัดทำของประดับตกแต่ง พานบายศรี และ อุปกรณ์ประกอบพิธีต่าง ๆ ความรู้ด้านศิลปกรรมนี้ พบว่า ผู้ใช้จะมีความสนใจที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ใช้ที่ต้องสอน หรือสาธิตเกี่ยวกับการทำพานบายศรี หรือพานขวัญ จะให้ความสนใจในความรู้ด้านศิลปกรรม นี้เป็นพิเศษ ต้องสามารถบอกรายละเอียดความแตกต่างของบายศรีแต่ละประเภทได้ ไม่ว่าจะเป็นแบบ โบราณหรือแบบประยุกต์ หรือสามารถบอกถึงลักษณะความแตกต่างหรือความโดดเด่นของพานบายศรีว่า เป็นของช่างฝีมือของจังหวัด หรือสกุลช่างต่าง ๆ ได้ (P2, P8, P9, P10) ขณะที่ผู้รู้ที่เป็นนักวิจัย (P5) ผู้สอนด้านดนตรี และการแสดง (P3, P6) หรือภัณฑารักษ์ (P4) ให้ความสนใจในเนื้อหาความรู้ด้าน ศิลปกรรมนี้น้อยกว่า โดยระบุว่า “ไม่ถนัด ทำไม่เป็น รู้แค่ว่าแบบไหนโบราณ ประยุกต์” (P5)

3) **ความรู้ด้านวรรณกรรม** เป็นความรู้เกี่ยวกับคำประพันธ์ ฉันทลักษณ์ ความงามของภาษา ความหมาย หรือเสียง ซึ่งในที่นี้เน้นที่บทสวดขวัญ และคำผูกแขน โดยพบว่า ผู้ใช้ที่สำเร็จการศึกษาศาสนาวิชา ภาษาไทย (P8, P9) กล่าวตรงกันว่า เคยศึกษาบทสวดขวัญในเชิงวรรณกรรม ขณะที่ผู้สอนเกี่ยวกับดนตรี และการแสดง (P3, P6) กล่าวว่า เคยนำเอาจังหวะและทำนองสวดขวัญมาใช้ในการสอนหรือนำมาใช้ทำดนตรี และ

ชุดการแสดงพื้นเมือง ผู้ใช้ทุกคนกล่าวไปในทางเดียวกันว่า บทสวดขวัญมีความสำคัญกับพิธีกรรมมาก หากหมอสูดขวัญเลือกบทสวดขวัญที่เหมาะสมกับโอกาส และเวลา จะทำให้พิธีมีความศักดิ์สิทธิ์ และสร้างกำลังใจให้กับผู้ร่วมพิธีมากขึ้น ถึงแม้ว่าผู้ใช้แต่ละราย จะมีการนำความรู้ไปใช้แตกต่างกัน แต่ทุกราย กล่าวตรงกันว่า ความรู้ทั้งสามด้านจำเป็นสำหรับการศึกษา อนุรักษ์ หรือสืบทอดพิธีบายศรีสู่ขวัญทั้งสิ้น

2. พฤติกรรมการเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ ประกอบด้วยการกำหนดความต้องการและระดับของเนื้อหาความรู้ การกำหนดแหล่งความรู้ การสืบค้นความรู้และการนำไปใช้

2.1 การกำหนดความต้องการความรู้

สำหรับประสบการณ์ของผู้ใช้เกี่ยวกับการกำหนดความต้องการความรู้ด้านบายศรีสู่ขวัญนั้น พบว่า ผู้ใช้ที่มีประสบการณ์ในการใช้ความรู้บายศรีสู่ขวัญ จะกำหนดความต้องการเมื่อตนเองมีภารกิจที่ต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ โดยผู้ใช้จะกำหนดขอบเขตความต้องการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตามภารกิจนั้น ๆ เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักรายหนึ่ง (P5) ที่อธิบายว่า “พอจะต้องสอนเรื่องนี้ก็ต้องคิดว่าต้องสอนใคร ถ้าสอน ป.โทก็ต้องอีกแบบ ป.ตรีก็ต้องอีกแบบ เนื้อหาต่างกัน มีเวลาเท่าไร เขาเชิญไปสอนจะให้เน้นอะไรเป็นพิเศษ ถึงค่อยมาเตรียมเนื้อหาให้เข้ากับที่ต้องไปสอน” นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ใช้หลายรายกล่าวตรงกันว่า มักจะกำหนดความต้องการคร่าว ๆ เป็นประเด็นใหญ่ ๆ หรือเนื้อหากว้าง ๆ ก่อน หลังจากนั้นจึงค่อยเจาะลงไปเป็นประเด็นย่อย ๆ (P3, P7, P9) ขณะที่ ผู้ใช้บางรายที่มีความชำนาญเกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญมักไม่กำหนดความต้องการใด ๆ (P2, P10, P13) หรืออาจกำหนดความต้องการโดยไม่รู้ตัว เนื่องจากเป็นเรื่องที่ตนเองชำนาญ และขึ้นอยู่กับว่าจะหยิบยกเอาประเด็นหรือหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดมาพูดตามสถานการณ์เท่านั้น (P1)

สำหรับการกำหนดระดับเนื้อหาเพื่อใช้งานนั้น ผู้ใช้มักมีประสบการณ์ตรงกันว่า จะแบ่งระดับของเนื้อหาออกเป็น 2 ระดับ คือ (1) เนื้อหาระดับปฐมภูมิซึ่งเป็นเนื้อหาที่ไม่ได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่มีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ต้องอาศัยการลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์ หรือการสังเกต ด้วยตนเอง เช่น ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลที่เป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ หรือจากแหล่งเหตุการณ์ งานพิธีต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องหรือใช้บายศรีสู่ขวัญประกอบในเหตุการณ์หรืองานดังกล่าว และ (2) เนื้อหาระดับทุติยภูมิ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่มีผู้ศึกษา เรียบเรียง บันทึกไว้ในสื่อต่าง ๆ เช่น ตำรา บทความวิชาการ คลิปที่เผยแพร่ผ่านอินเทอร์เน็ตหรือเครือข่ายทางสังคม เป็นต้น

การพิจารณาว่า เนื้อหาความรู้ต้องเป็นระดับใดนั้นจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และการนำความรู้ ไปใช้ เช่น เมื่อต้องทำวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ จำเป็นต้องใช้เนื้อหาระดับปฐมภูมิ (P5) หรือเมื่อต้องสาธิตการทำบายศรีในท้องถิ่น เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่ว่า “ก็ต้องให้คุณยายมาสาธิต แล้วเราก็สัมภาษณ์บันทึกภาพไว้” (P4) หรือการเข้าไปศึกษาในคลิปของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่จัดทำและเผยแพร่

เครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น ยูทูบ (YouTube) (P13, P15) ในขณะที่หากต้องทำแผ่นพับ สำหรับการประกวด พานบายศรีจะใช้เพียงระดับทุติยภูมิ โดยเอามาจากหนังสือสารานุกรม ที่มีการเผยแพร่เอาไว้แล้ว (P10)

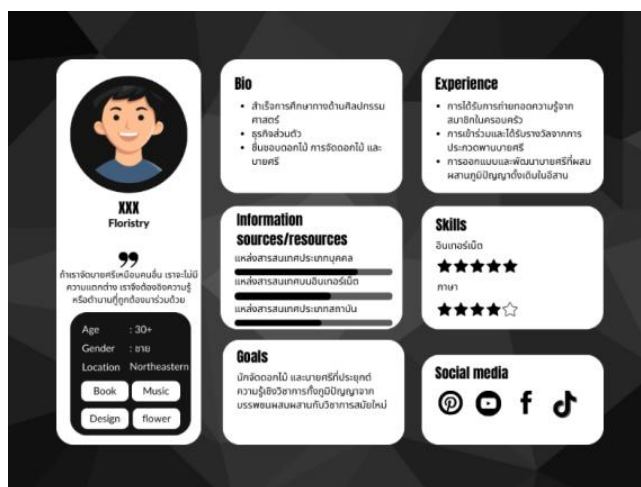
การกำหนดระดับเนื้อหาสามารถบ่งชี้ไปยังแหล่งความรู้ เนื่องจากเนื้อหาระดับปฐมภูมิ จะต้องศึกษา จากแหล่งบุคคล หรือเหตุการณ์และสถานที่ (P1, P2, P3) ส่วนเนื้อหาระดับทุติยภูมิ สามารถศึกษาได้จาก แหล่งสถาบัน สื่อดิจิทัล หรืออินเทอร์เน็ต (P5, P7, P8, P13)

2.2 การกำหนดแหล่งความรู้

สำหรับการกำหนดแหล่งความรู้ เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการกำหนดความต้องการ และ กำหนดระดับของเนื้อหา โดยแหล่งความรู้แรกที่ใช้ในกลุ่มอาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยมักนึกถึง คือ หนังสือ เอกสาร ภาพที่รวบรวมเอาไว้เป็นส่วนตัว เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่ระบุว่า “เซฟ [ภาพ] เอาไว้ในไอแพด ตั้งเป็นอัลบั้ม” (P10) เช่นเดียวกับผู้ใช้ P2 ระบุว่า “มีรูปตั้งแต่สมัยคุณย่าก็เอามาถ่ายด้วยมือถือแล้ว โปสเตอร์ในเฟซบุ๊ก ทำเป็นอัลบั้ม อยากจะใช้หรือแชร์ก็ทำได้ง่าย” หากเป็นแหล่งบุคคล หรือแหล่ง ที่เป็นปฐมภูมิ จะต้องอาศัยความสัมพันธ์ส่วนบุคคล แนะนำให้ไปขอความรู้ หรือคำแนะนำ (P8)

ผู้ใช้อย่างหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในช่วงที่ศึกษาหาความรู้แรก ๆ ได้ไปใช้บริการ ที่ศูนย์สารนิเทศ อีสานสิรินธร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยคิดว่าจะมีความรู้เรื่องนี้เก็บไว้เป็นระบบ หาได้ง่าย (P5) นอกจากนี้ ผู้ใช้รายหนึ่งระบุว่ามักใช้ความรู้จากหนังสือเพื่อศึกษา และรวบรวมข้อมูลในเชิงวิชาการ ประวัติ หรือตำนานเกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญ เพราะเห็นว่าการทำบายศรีที่อิงความเป็นวิชาการจะทำให้บายศรีของตนเองมีความแตกต่าง และสร้างมูลค่าได้มากกว่าการทำบายศรีที่เน้นแต่ความสวยงาม ทำให้ต้องศึกษา ข้อมูลเชิงวิชาการอยู่เสมอ และสะสมหนังสือเกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญไว้จำนวนมาก

สำหรับแหล่งความรู้ในอินเทอร์เน็ตนั้น ผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ใช้เลือกใช้แหล่งความรู้ที่มี ลักษณะเฉพาะไปตามรูปแบบความรู้ที่ต้องการ เช่น หากต้องการความรู้เกี่ยวกับลักษณะบายศรีที่เป็นรูปภาพ ก็จะเลือกใช้แหล่งที่เผยแพร่ความรู้ที่เผยแพร่ภาพเป็นหลัก เช่น พินเทอเรส (Pinterest) แต่ถ้าต้องการความรู้ เกี่ยวกับขั้นตอนการทำบายศรี หรือการพับใบตอง จะเลือกใช้ยูทูบเป็นหลัก (P11, P13)

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการวิเคราะห์ผู้ใช้จำลอง

2.3 การสืบค้นความรู้

ผลการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลหลัก สามารถจำแนกวิธีการสืบค้นได้เป็น 3 วิธี ดังนี้

1) **การสืบค้นจากสื่อดิจิทัล สื่อสังคม หรืออินเทอร์เน็ต** ซึ่งผู้ใช่มักกำหนดคำค้นจากความเคยชินหรือประสบการณ์ส่วนตัว โดยคิดคำค้นที่คาดว่าจะตรงกับเนื้อหาที่ต้องการ เช่น “บายศรี โบราณ/ บายศรี ประยุกต์” (P9) ในขณะที่ผู้ใช้อย่างรายใช้การระบุพื้นที่ หรือขอบเขตทางภูมิศาสตร์เพื่อจำกัดการค้น เช่น “บายศรีขอนแก่น, บายศรีอุบล, บายศรีนครพนม” (P9, P11) นอกจากนี้ ผู้ใช้อย่างรายที่สนใจคำสุขวัญ ก็จะใช้คำค้นที่แสดงถึงประเภทของพิธีบายศรีสู่ขวัญ เช่น “สุขวัญกินคอง, สู่ขวัญแต่งงาน, สู่ขวัญบ่าวสาว” (P3) โดยการสืบค้นรูปแบบนี้ จะเริ่มต้นสืบค้นจากกลไกการสืบค้น เช่น กูเกิล หรือการสืบค้นจากเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก บางครั้งอาจเลือกดูเฉพาะรูปที่ตนเองสนใจ (P5, P6) ดังนั้น ลักษณะของคำค้นจึงเป็นคำสำคัญที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงที่แสดงถึงประเภทหรือพื้นที่ของบายศรีสู่ขวัญมากกว่าคำค้นทั่วไป

2) **การสืบค้นจากห้องสมุด หรือศูนย์สารสนเทศ** จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้สารสนเทศและความรู้เกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญ พบว่า ผู้ใช้มีวิธีการเข้าถึงสารสนเทศในห้องสมุดแตกต่างกัน เช่น ผู้ใช้อย่างรายมักเลือกเริ่มต้นสืบค้นข้อมูลด้วยตนเองจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด (OPAC) ในขณะที่ผู้ใช้อย่างคนจะเลือกใช้วิธีการสอบถามจากบรรณารักษ์ หรือผู้ให้บริการในห้องสมุดโดยตรง ในขณะที่ผู้ใช้อย่างรายที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก จะเลือกเข้าถึงสารสนเทศโดยการเดินไปเลือกที่ชั้นวางหนังสือ/วิทยานิพนธ์ (P3, P5) เมื่อได้ข้อมูลที่ต้องการแล้วมักถ่ายเอกสารเก็บไว้เพื่อประกอบการใช้งานในภายหลัง

3) **การสืบค้นจากบุคคล** ผู้ใช้มักใช้วิธีการสัมภาษณ์เพื่อเข้าถึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลของผู้รู้ โดยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการร่วมกับการสังเกต (P1, P2, P3) หรือการบันทึกภาพ เสียง หรือคลิปวิดีโอ (P5, P6) นอกจากนี้ ผู้ใช้ส่วนใหญ่ระบุตรงกันว่า รูปแบบความรู้ที่ต้องการนั้น หากสามารถรวบรวมได้

หลากหลายเท่าไรก็ดี เช่น ภาพถ่ายดิจิทัล ไฟล์เสียง วิทยานิพนธ์เล่มเต็ม (P3, P5, P6, P7, P8, P10) และต้องการความรู้ในรูปแบบที่เป็นไฟล์ดิจิทัลมากกว่าฉบับพิมพ์ เนื่องจากสะดวกต่อการจัดเก็บ พกพา หรือ ค้นคืน (P6, P7, P9) ในขณะที่ผู้ใช้บางราย (P1) ระบุว่าชอบอ่านจากเล่มเอกสารจริงมากกว่า เนื่องจากมีอายุมาก จึงไม่สะดวกอ่านจากโทรศัพท์มือถือที่ตัวอักษรมีขนาดเล็ก ทำให้มองเห็นได้ไม่ชัดเจน

2.4 การนำความรู้ไปใช้

สำหรับการนำความรู้ไปใช้งานนั้นพบว่า ผู้ใช้จะมีการประเมินความน่าเชื่อถือของความรู้ที่ได้จากการสืบค้นก่อนนำความรู้ไปใช้งาน โดยมีรูปแบบการประเมินความน่าเชื่อถือของความรู้ 2 รูปแบบ ได้แก่ การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อยืนยันความถูกต้องของความรู้ที่ได้รับ โดยการหาจากแหล่งความรู้ที่กำลังสืบค้นความรู้ เช่น การหาจากเฟซบุ๊กกลุ่มอื่น หรือการหาจาก ยูทูบช่องอื่น หรือการยืนยันความถูกต้องของความรู้โดยผู้รู้ที่ตนเองนับถือ เช่น ปรารชญ์ชาวบ้าน หรือนักวิชาการที่ได้รับการยอมรับ (P11, P13, P14) เพื่อให้มั่นใจได้ว่าได้ความรู้ที่ถูกต้องสำหรับการนำไปใช้งาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากต้องนำความรู้ไปใช้ในทางวิชาการ

หลังจากนั้น ผู้ใช้นำความรู้ที่ได้จากการสืบค้นและผ่านการประเมินความน่าเชื่อถือมาใช้ประโยชน์ ซึ่งจะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด เช่น การสอน การฝึกอบรม การจัดนิทรรศการ การประกวด หรือเพื่อการประกอบอาชีพ รวมถึงการนำความรู้ไปแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันความรู้ในกลุ่มผู้สนใจเกี่ยวกับ บายศรีสู่ขวัญ และจัดเก็บเพื่อการใช้งานในภายหลัง

ภาพที่ 3 สรุปเส้นทางการเดินทางของผู้ใช้เกี่ยวกับความรู้บายศรีสู่ขวัญ

3. ปัญหาหรืออุปสรรคในการเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ

3.1 ความหาได้ยาก (Rarity) ของความรู้ ผู้ใช้ส่วนใหญ่ระบุตรงกันว่า ความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับ พิธีบายศรีสู่ขวัญ นั้นวันจะเลือนหายไปจากสังคมไทย พิธีบางอย่างปรากฏให้เห็นน้อยมากในปัจจุบัน เช่น

พิธีสู่ขวัญแม่ออกจากกรรม สู่ขวัญวัวควาย (P1, P3) นอกจากนี้ ความรู้ที่ได้บันทึกผ่านภาพถ่าย หรือวิดีโอ ในยุคแอนะล็อกก็หาได้ยาก สูญหาย หรือมีความเสื่อมสภาพ ไม่สามารถดูได้ (P3, P4) ความรู้บางอย่าง เช่น ภูมิปัญญา ความเชื่อ เคล็ดลัทธิวิธีการทำพานบายศรี ขาดคนที่มีความสนใจมาสืบทอดหรือบันทึกไว้ เป็นลายลักษณ์ (P2, P8) ผู้รู้ทั้งที่เป็นนักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้านนั้นวันจะมีอายุที่มากขึ้น และอาจหลงลืม ไม่สามารถ ถ่ายทอดความรู้ได้เต็มที่ (P9, P10)

3.2 การเข้าถึงแหล่งความรู้ยาก (Inaccessible) จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ใช้บางรายระบุว่า ปัจจุบัน มีการจัดเก็บและแปลงความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญให้อยู่ในรูปดิจิทัลมากขึ้น แต่ความรู้ดังกล่าวมักถูก จัดเก็บ และเผยแพร่กระจายกระจายตามแหล่งต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ ฐานข้อมูล สื่อสังคมต่าง ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรค สำหรับผู้ใช้ในการรวบรวมให้ครบถ้วนตามความต้องการ หรือต้องใช้เวลาในการรวบรวม (P5, P9) บางครั้ง กำหนดค่าค้นแล้ว แต่ไม่สามารถหาได้ ต้องใช้ความพยายามในการค้นหาสูง หรือต้องเปิดอ่าน ทีละหน้า ๆ ทำให้สูญเสียเวลามากขึ้น (P8)

3.3 ความผิดพลาดของความรู้ที่บันทึก (Erroneously) พบว่า ผู้ใช้บางรายระบุว่าความรู้ บางเรื่อง ถูกคัดลอก เผยแพร่หรือทำซ้ำต่อเนื่องมา จนไม่ทราบว่าความรู้ใดคือความรู้ต้นฉบับที่ถูกต้อง (P10) ภาพบางอย่างเขียนคำอธิบายผิด แต่พบการเผยแพร่ต่อ ๆ กัน (P2, P13) มีการบิดเบือนความรู้ที่ถูกต้อง รวบรวมถึงมีการนำผลงานผู้อื่นมาแอบอ้างว่าเป็นผลงานของตนเอง (P7)

3.4 ความน่าเชื่อถือของความรู้ (Reliability) โดยผู้ใช้ระบุว่า ข้อมูลที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ไม่ตรงกัน หรือไม่สอดคล้องกัน ทำให้ยากต่อเชื่อถือข้อมูล และไม่แน่ใจว่าความรู้จากแหล่งใดเป็นความรู้ ที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ (P12, P13)

3.5 การขาดเครื่องมือช่วยค้นที่มีประสิทธิภาพ (Lack of effective searching tools) ผู้ใช้ระบุว่า แม้ว่าเครื่องมือช่วยค้นบนอินเทอร์เน็ต เช่น กูเกิล หรือการสืบค้นผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก จะสามารถสืบค้นข้อมูลได้หลากหลาย แต่เครื่องมือดังกล่าวไม่สามารถสืบค้นหรือเข้าถึงความรู้ได้ครบถ้วน เนื่องจากคำค้นเกี่ยวกับความรู้บายศรีสู่ขวัญบางคำเป็นศัพท์เฉพาะที่แคบหรือกว้างเกินไป (P6) บางคำ มีความหมายเหมือนกัน แต่เขียนไม่เหมือนกัน เช่น สู่ขวัญ, สูดขวัญ, สูตรขวัญ (P2) ผู้ใช้บางรายระบุว่าไม่มี เว็บไซต์ หรือฐานข้อมูลที่รวบรวมความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ ไว้ ณ จุดเดียว ทำให้เข้าถึงความรู้ได้ยาก (P7)

3.6 ความเป็นปัจจุบันของข้อมูล (Up to date) ผู้ใช้ท่านหนึ่งระบุว่า ประสบปัญหาเกี่ยวกับความเป็น ปัจจุบันของข้อมูล (P11) เช่น ความรู้ที่เผยแพร่ในอินเทอร์เน็ต หลายครั้งพบว่า เป็นข้อมูลเก่าที่นำมาเผยแพร่ซ้ำ ทำให้ไม่ได้ความรู้ที่ทันสมัย

4. ความต้องการเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ

ผู้ใช้ทุกคนกล่าวตรงกันว่า มีความต้องการเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญในรูปแบบดิจิทัล หรือฐานข้อมูลต่าง ๆ เนื่องจากมีความสะดวกสบาย เข้าถึงได้ทุกที่ ทุกเวลา อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ความรู้

ภูมิปัญญาอีสานให้แพร่หลาย ผู้ใช้บางรายมีความเห็นว่า “เป็น *Esan Soft Power* ที่ขายได้ ถ้าโปรโมตดีๆ”(P5) โดยผู้ที่มีความต้องการ หรือความคาดหวังต่อระบบจัดเก็บและค้นคืนความรู้พิธีบายศรีสู่ขวัญ ดังนี้

4.1 ความครอบคลุมและความหลากหลายของประเภทความรู้ ทั้งที่เป็นความรู้ที่เป็นข้อความ ตัวอักษร ภาพ เสียง คลิป (P13) เป็นต้น รวมถึงงานวิจัย ผลงานวิชาการ บทความต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเป็นแหล่งอ้างอิงที่น่าเชื่อถือได้ (P11) เป็นต้น

4.2 ความสามารถของระบบสืบค้นความรู้ด้วยคำค้นที่หลากหลาย และมีประสิทธิภาพ เช่น ชื่อของภาษาถิ่น ชื่อส่วนประกอบของพานบายศรี ชื่อบุคคล ผู้รู้ที่ได้รับการยอมรับ เป็นต้น

4.3 ความสามารถในการแสดงผลได้หลากหลาย รูปแบบตามความต้องการของผู้ใช้ ไม่ว่าจะเป็น ภาพ เสียง ตัวอักษร ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งระบุว่า “เช่น ค้นเรื่องสู่ขวัญกินดอง ก็มีภาพขึ้นมา คลิปคู่วิดีโอเหมือนยูทูบ หรือฟังเสียงก็ได้” (P2)

4.4 ความสามารถในการเชื่อมโยงไปยังความรู้ที่เกี่ยวข้องได้ เช่น การเชื่อมโยงว่าชื่อตัวละครที่ปรากฏในคำสู่ขวัญมาจากวรรณกรรมเรื่องอะไร (P8) หรือข้อความนี้มาจากหนังสือ วิทยานิพนธ์ เรื่องอะไร (P5) เป็นต้น

4.5 การจัดหมวดหมู่เฉพาะเกี่ยวกับความรู้พิธีบายศรีสู่ขวัญ (P4, P5, P8) สามารถแสดง ความสัมพันธ์ของความรู้ แสดงลำดับหัวข้อใหญ่ไปหาย่อย “เหมือนทำสารบัญให้กับพิธีบายศรีสู่ขวัญ” (P1) หรือ “อยากให้แยกหรือจัดกลุ่มความรู้บายศรีตามประเภทของวัตถุประสงค์หรือตามวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมไทย ลาว กูไท หรือเขมร ก็จะมีแตกต่างกัน” (P13, P11) เป็นต้น

4.6 ความสามารถอื่น ๆ เช่น อยากให้มีแผนที่/พิกัด แสดงแหล่งที่มาของความรู้ (P4) การรวบรวมเพื่อจัดทำทำเนียบผู้รู้ หมอสูดขวัญ ช่างทำพานบายศรี เพื่อจะได้ติดต่อได้สะดวก (P1, P13) มีพจนานุกรมแปลคำศัพท์ให้ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับพิธี (P8)

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาประสบการณ์การใช้ความรู้บายศรีสู่ขวัญของผู้ใช้ในครั้งนี้ พบว่า ผู้ใช้มักใช้ความรู้แตกต่างไปตามบทบาทหน้าที่ โดยนักวิชาการมักใช้ต้องการความรู้เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญในเชิงวิชาการ เช่น งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ เนื่องจากมีความน่าเชื่อถือสูง สามารถอ้างอิงแหล่งที่มาได้ และสามารถนำมาใช้ประกอบการทำงานวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นการสอน การเขียนตำรา หรือการวิจัย ในขณะที่นักปฏิบัติ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับบายศรีสู่ขวัญ มักต้องการข้อมูลเพื่อประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นข้อมูลจึงมีความต้องการทั้งข้อมูลที่เป็นภาพ ภาพเคลื่อนไหว เสียง ตัวอักษร อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบที่น่าสนใจของการศึกษานี้ คือ ทั้งผู้ใช้ที่เป็นนักวิชาการหรือนักปฏิบัติมักใช้แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน และแหล่งสารสนเทศประเภทเหตุการณ์และ

สถานที่ เช่น งานเทศกาล งานบุญประเพณีที่มีพิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งมีความแตกต่างจากพฤติกรรมสารสนเทศของผู้ใช้สารสนเทศอื่น ๆ

เมื่อพิจารณาถึงพฤติกรรมการเข้าถึงความรู้ของผู้ใช้ความรู้บายศรีสู่ขวัญ พบทั้งความเหมือนและความแตกต่างของพฤติกรรมสารสนเทศของผู้ใช้กลุ่มอื่น ๆ โดยลักษณะพฤติกรรมที่เหมือนกันได้แก่ พฤติกรรมเกี่ยวกับลำดับขั้นการเข้าถึงความรู้บายศรีสู่ขวัญที่จะเริ่มต้นตั้งแต่การกำหนดความต้องการความรู้ เมื่อมีภารกิจที่ต้องใช้ความรู้ จากนั้น จึงนำไปสู่กระบวนการกำหนดระดับเนื้อหาที่สอดคล้องกับการใช้งาน ซึ่งจะมีทั้งระดับปฐมภูมิหรือทุติยภูมิเพื่อเลือกแหล่งความรู้ที่ตนเองคุ้นเคย หรือมีประสบการณ์ในการใช้งาน เช่น ผู้ใช้ความรู้บายศรีสู่ขวัญที่มีอายุน้อยกว่า 35 ปี และมีประสบการณ์หรือความคุ้นเคยกับการใช้อินเทอร์เน็ต มักเลือกแหล่งความรู้ที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะเครือข่ายสังคมออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นเป็นพินเทอเรส, เฟซบุ๊ก หรือยูทูป เป็นต้น ในขณะที่ผู้ใช้ความรู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ขึ้นไป หรือไม่คุ้นเคยกับการใช้แหล่งความรู้ดิจิทัล มักเลือกใช้แหล่งความรู้ประเภทบุคคลมากกว่า เนื่องจากมีความคุ้นเคยและรู้จักโดยตรงกับแหล่งความรู้ดังกล่าว และขาดความเชี่ยวชาญในการใช้แหล่งความรู้ดิจิทัลที่เผยแพร่ในอินเทอร์เน็ต อีกทั้งข้อจำกัดทั้งในด้านระยะทางและช่วงเวลาในการให้บริการของแหล่งความรู้ประเภทสถาบัน ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับรูปแบบพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของ Ellis & Oldman (2005) ที่ผู้ใช้จะเริ่มค้นสืบค้นสารสนเทศเมื่อผู้ใช้เกิดความต้องการสารสนเทศ หลังจากนั้นจึงเลือกใช้แหล่งสารสนเทศที่ตนเองมีความคุ้นเคย หรือเคยมีประสบการณ์การใช้งานมาก่อน เพราะมีความมั่นใจ และสามารถเชื่อมโยงความรู้ได้ง่ายกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของอินเทอร์เน็ตที่ผู้ใช้จะเลือกใช้สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์จากหลากหลายแหล่งมากขึ้น และยังสอดคล้องรูปแบบพฤติกรรมสารสนเทศของ Meho & Tibbo (2003) ที่จะแสวงหาสารสนเทศเพื่อค้นหาสารสนเทศที่สอดคล้องกับความต้องการ มีการเชื่อมโยงความรู้ที่ตนเองสนใจกับข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง และนำมาได้เรียงเพื่อตรวจสอบหรือแยกแยะความเหมือนหรือความแตกต่างของข้อมูล ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าว ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาพฤติกรรมสารสนเทศของนิสิตนักศึกษา ผลการศึกษาดังกล่าวใกล้เคียงผลการศึกษาของ Chitiyaphol and Kwiecien (2023) ที่ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้สารสนเทศเกี่ยวกับพระเครื่อง มักเริ่มต้นแสวงหาสารสนเทศเกี่ยวกับพระเครื่องผ่านแหล่งสารสนเทศบุคคลและผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นหลัก

นอกจากนี้ จากการศึกษาความต้องการของผู้ใช้ พบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความต้องการระบบสารสนเทศหรือแพลตฟอร์มสำหรับจัดเก็บและให้บริการความรู้เกี่ยวกับบายศรีสู่ขวัญ เนื่องจากพิธีบายศรีสู่ขวัญมีความสัมพันธ์กับความรู้ที่หลากหลาย อีกทั้งยังมีความแตกต่างทางด้านภาษา หรือคำที่เกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญในแต่ละพื้นที่ ความต้องการดังกล่าวสามารถใช้ความสามารถของเทคโนโลยีเชิงความหมายมาจัดเก็บและเชื่อมโยงความรู้บายศรีสู่ขวัญในรูปแบบต่าง ๆ ได้ เห็นได้จากผลการศึกษาที่ผ่านมา เช่น ผลการศึกษานี้ของ Hoaihongthong and Kwiecien (2022) ที่พัฒนาระบบสืบค้นเชิงความรู้ของวัฒนธรรมร่วม

ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ที่ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางด้านภาษา แต่สามารถจัดเก็บความรู้วัฒนธรรมร่วมที่มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกันเพื่อให้สามารถเข้าถึงและใช้งานร่วมกันได้ อย่างไรก็ตาม จากปัญหาที่ผู้ใช้ประสบเกี่ยวกับความถูกต้องของข้อมูลบาสรีสุวัญที่เผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้ความรู้ที่ฝังอยู่ในผู้รู้จริงในเรื่องบาสรีสุวัญในการประเมินความถูกต้อง หรือการรวบรวมข้อมูลบาสรีสุวัญเพื่อนำมาสกัดและประเมินความถูกต้องของข้อมูล ก่อนการคัดแปลงให้อยู่ในรูปดิจิทัลเพื่อจัดเก็บและให้บริการในแพลตฟอร์มดิจิทัลต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ความรู้เกี่ยวกับบาสรีสุวัญสัมพันธ์กับความรู้ที่หลากหลาย ดังนั้น เพื่อให้การจัดเก็บความรู้เกี่ยวกับบาสรีสุวัญมีความครบถ้วน สมบูรณ์ และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ จึงควรบูรณาการความรู้ร่วมกันจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น ด้านภาษาและวรรณกรรมไทย ด้านดนตรี ด้านศิลปกรรมไทยและอื่น ๆ เพื่อความครบถ้วนสมบูรณ์ของความรู้

2. ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใช้ประสบปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับพิธีบาสรีสุวัญ ไม่ว่าจะเป็นความหาได้ยากของความรู้ ความถูกต้องของความรู้ รวมถึงการขาดเครื่องมือช่วยค้นที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความรู้บาสรีสุวัญ เช่น กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ควรพัฒนาระบบสารสนเทศสำหรับจัดเก็บและให้บริการความรู้เกี่ยวกับพิธีบาสรีสุวัญจึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่หรือสงวนรักษาความรู้เกี่ยวกับพิธีบาสรีสุวัญ โดยระบบต้องมีความสามารถในการค้นคืนเชิงความหมาย เนื่องจากผู้ใช้มีความต้องการให้ระบบสามารถสืบค้นความรู้ด้วยคำที่หลากหลาย และครอบคลุมความรู้ทุกประเภท

3. ความรู้บาสรีสุวัญจัดเป็นพลังละมุน (soft power) รูปแบบหนึ่งของไทย ที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทยได้ จากผลการวิจัย พบว่า ความรู้บาสรีสุวัญที่มีการจัดเก็บ และเผยแพร่อยู่ในแหล่งต่าง ๆ ดังนั้น ความรู้บาสรีสุวัญจึงสามารถนำมาบูรณาการกับการท่องเที่ยว เช่น เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงความรู้พิธีบาสรีสุวัญของจังหวัดหรือภาคต่าง ๆ ของไทยได้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

จริยธรรมวิจัยในมนุษย์

การศึกษานี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ เลขที่ HE663261

References

- Atikij, T., & Choemprayong, S. (2017). Relationship between search task and emotional state while using Google search engine. *Journal of Information Science*, 35(2), 47-72. [In Thai]
- Chaichuay, V. (2017). Cultural heritage information: Concept and research issues. *Journal of Information Science*, 35(2), 130-153. [In Thai]
- Chitiyaphol, J., & Kwiecien, K. (2023). Buddhist commerce and information behavior of Thai people. *TLA Bulletin*, 67(1), 124-140. [In Thai]
- Daolomchan, P., Prapinpongsakorn, S., & Techataweewan, W. (2021). Information-seeking behaviors of Thai generation Y travelers. *Journal of Information Science*, 39(1), 38-58. [In Thai]
- Department of Cultural Promotion. (2022). *Traditions and ritual for auspiciousness in life: The Bai Sri Su Kwan ceremony*. <http://ich.culture.go.th/article/detail/63d87cb0ceb64ebe6772f0bd>
- Ellis, D., & Oldman, H. (2005). The English literature researcher in the age of the internet. *Journal of Information Science*, 31(1), 29-36. <https://doi.org/10.1177/0165551505049256>
- Hoaihongthong, S., & Kwiecien, K. (2022). Semantic search system for common cultural traditions of the greater Mekong subregion. *International Journal of Innovative Research and Scientific Studies, Innovative Research*, 5(4), 289-296. <https://doi.org/10.53894/ijirss.v5i4.709>
- Insri, N. (2023). *Service design for Ramkhamhaeng university library, Bangna campus*. [Master's thesis]. Srinakharinwirot University. DSpace at Srinakharinwirot University. [In Thai]
- Kwiecien, K., Chansanam, W., Supnithi, T., Chitiyaphol, J., & Tuamsuk, K. (2021). Metadata schema for folktales in the Mekong River Basin. *Informatics*, 8(4), 82. <https://doi.org/10.3390/informatics8040082>
- Majid, R.A., Noor, N.L.M., Adnan, W.A.W., & Mansor, S. (2010, November 1). A survey on user involvement in software development life cycle from practitioner's perspectives. *5th International Conference on Computer Sciences and Convergence Information Technology*. (pp. 240-243). Seoul, Korea (South). <https://doi.org/10.1109/ICCIT.2010.5711064>
- Meho, L.I., & Tibbo, H.R. (2003). Modelling the information-seeking behavior of social scientists: Ellis's study revisited. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 54(6), 570-587. <https://doi.org/10.1002/asi.10244>
- Nisheva-Pavlova, M., & Pavlov, P. (2012). Ontology-based search and document retrieval in a digital library with folk songs. *Information Services & Use*, 31(3-4), 157-166. <https://doi.org/10.3233/ISU-2012-0645>

- Paneva-marinova, D., Pavlov, R., & Rangochev, K. (2010). *Digital library for Bulgarian traditional culture and folklore*. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/228850641_Digital_Library_for_Bulgarian_Traditional_Culture_and_Folklore
- Rodrigues, J., & Lopes, C.T. (2022, September 20-23). Solutions for data sharing and storage: A comparative analysis of data repositories. *26th International Conference on Theory and Practice of Digital Libraries, TPDL 2022*. (pp. 512-517). Padua, Italy. https://doi.org/10.1007/978-3-031-16802-4_55
- Tarsook, N., & Kwiecien, K. (2021). User experience & needs of user of identity of Nan Museum. *Journal of Information Science*, 39(1), 59-72. [In Thai]
- UNESCO. (2003). *2003 Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. <https://ich.unesco.org/doc/src/18440-EN.pdf>
- Wilson, T. D. (2000). Human information behavior. *Informing Science: The International Journal of an Emerging Transdiscipline*, 3, 49-56. <https://doi.org/10.28945/576>